

Т.Г. Фелькель

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ВАЖЛИВОГО СКЛАДНИКА ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ АСПІРАНТІВ

У статті на основі емпіричного дослідження показано недостатній рівень розвитку творчого потенціалу (як складника лідерських якостей) у аспірантів. Виявлено статично значущий зв'язок між рівнем розвитку творчого потенціалу у аспірантів та чинниками мікрорівня (організаційно-професійними та соціально-демографічними характеристиками аспірантів) і мезорівня (рівнем організаційного розвитку, творчого потенціалу організації де навчаються (працюють) аспіранти).

Ключові слова: аспіранти; лідерські якості; творчий потенціал; чинники мікрорівня; чинники мезорівня.

Постановка проблеми. Важливою складовою підготовки аспірантів є, на наш погляд, розвиток у них лідерських якостей, оскільки, як показує досвід роботи вищих навчальних закладів та науково-дослідних інститутів, більшість випускників аспірантури після захисту дисертацій стають лідерами навчальних та наукових підрозділів, реалізують наукові та науково-прикладні проекти, які виконуються на національному та міжнародному рівнях, а з часом, створюють свої наукові школи тощо.

Аналіз літератури показує, що окремі психологічні аспекти лідерства знайшли відображення в роботах зарубіжних, російських та українських учених, які присвячені розкриттю змісту та природи лідерства [3; 4; 16; 18], специфіці лідерства в учнів, вчителів, керівників освітніх організацій [1; 10; 11; 20; 23; 25; 26], політичних лідерів та керівників громадських організацій [5; 19; 22], працівників органів внутрішніх справ [17] та ін. Окрім того, окремі аспекти здійснення лідерства в організації висвітлені в низці праць, які стосуються: розвитку лідерства на різних етапах життєвого циклу організації та прояву владних стосунків в організації [2]) та ролі лідерства в управлінні організацією [3; 4; 7; 8; 9; 10; 11].

Разом із тим, проблема розвитку лідерських якостей у майбутніх аспірантів не виступала раніше предметом досліджень. Окремі психологічні аспекти особливостей професійної діяльності аспірантів знайшли відображення в ряді робіт [12; 13; 14], але в цілому дана навчально-професійна група в значній мірі залишилась поза увагою дослідників.

Важливу роль серед лідерських якостей аспірантів відіграє творчий потенціал, адже, як зазначається в літературі, саме здатність до інновацій та введення змін є однією із суттєвих характеристик, які відрізняють лідерів від керівників [3]. В свою чергу, підготовка та введення інноваційних змін можливі за наявності високого рівня розвитку творчого потенціалу лідерів. Дана проблема на матеріалі діяльності аспірантів, як свідчить аналіз літератури, не знайшла відображення в літературі.

Виходячи із актуальності проблеми та її недостатньої розробки, нами визначено такі завдання дослідження:

1. Виявити рівень розвитку творчого потенціалу у аспірантів.
2. Проаналізувати взаємозв'язок між рівнем розвитку творчого потенціалу у аспірантів організаційно-професійними характеристиками аспірантів.

© Т.Г. Фелькель, 2012

3. Проаналізувати взаємозв'язок між рівнем розвитку творчого потенціалу у аспірантів соціально-демографічними характеристиками аспірантів.

Методика та організація дослідження. Для проведення дослідження використовувалася опитувальник “Який Ваш творчий потенціал?” [24].

Для аналізу організаційно-професійних та соціально-демографічних чинників використовувалася авторська анкета-“паспортичка”.

Статистична обробка даних здійснювалась із використанням комп'ютерної програми SPSS (версія 13) [6].

Усього в дослідженні взяло участь 182 аспіранти. Із них 13,5% були аспірантами гуманітарних і 86,5% аспірантами технічних факультетів. 92,2% із них навчалися на очній формі навчання, 7,8% – на заочній формі навчання.

54,9% опитаних були у віці 23–24 років, 28,6% – у віці 25 років і 16,5% – у віці 26–29 років. Серед опитаних було 51,6% чоловіків та 48,4% жінок. 61,5% були неодруженими і 38,5% були одруженими. 11,1% опитаних народились в селі, 50,0% – в місті та 38,9% в столиці.

Дослідження проводилось в 2011 р. в Національному технічному університеті України “КПІ” та Інституті психології імені Г.С. Костюка України.

Дослідження виконано в рамках наукового проекту лабораторії організаційної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України “Психологічні засади забезпечення організаційного розвитку” (2008–2012 рр., науковий керівник – членкор. НАПН України, доктор психологічних наук проф. Л.М. Карамушка).

Результати дослідження

1. Рівень розвитку творчого потенціалу аспірантів

Дослідження виявило недостатній рівень розвитку творчого потенціалу у аспірантів (табл. 1). Високий рівень творчого потенціалу виявлено трохи більше, ніж у однієї четвертої, опитаних (27,9%). У 38,4% аспірантів виявлено середній рівень розвитку творчого потенціалу, і у 33,7% констатовано низький рівень творчого потенціалу.

Таблиця 1

**Рівень розвитку творчого потенціалу у аспірантів
(у % від загальної кількості опитаних)**

Рівень розвитку	Загальна кількість опитаних
Низький	27,9
Середній	38,4
Високий	33,7

2. Взаємозв'язок між рівнем розвитку творчого потенціалу у майбутніх науково-педагогічних працівників та організаційно-професійними характеристиками аспірантів

У процесі дослідження виявлено статично значущий зв'язок між рівнем розвитку творчого потенціалу у аспірантів та такими організаційно-професійними чинниками: “посадою, яку обіймають аспіранти в організації” ($p < 0,05$) та “виконанням аспірантами лідерських функцій до вступу в аспірантуру” ($p < 0,01$) (табл. 2).

Взаємозв'язок між рівнем розвитку творчого потенціалу у майбутніх науково-педагогічних працівників та організаційно-професійними характеристиками аспірантів (у % від загальної кількості опитаних)

Організаційно-професійні характеристики		Рівень розвитку творчого потенціалу		
		Низький	Середній	Високий
Тип факультету	Гуманітарний	36,4	54,5	9,1
	Технічний	43,2	34,2	31,5
Форма навчання	Очна	32,1	39,7	28,2
	Заочна	57,1	28,6	14,3
Поєднання навчання в аспірантурі з роботою	Регулярно поєдную	33,1	31,3	35,4
	Поєдную час від часу	36,0	44,0	20,0
	Не поєдную	33,3	50,0	16,7
Посада в організації	Керівник в державній установі	40,0*	36,0*	24,0*
	Керівник в приватній установі	28,6*	21,4*	50,0*
	Працівник в державній або приватній установі	31,9*	44,7*	23,4*
Виконання лідерських функцій до вступу в аспірантуру	Лідерські функції виконувались	25,8**	41,9**	32,3**
	Важко сказати	50,0**	30,0**	20,0**
	Лідерські функції не виконувались	57,1**	28,6**	14,3**

** - $p < 0,01$

* - $p < 0,05$

Щодо впливу “посади, яку обіймають аспіранти в організації”, то встановлено, що високий рівень розвитку творчого потенціалу найбільше представлений у аспірантів, які працюють керівниками в приватних установах (50,0%). Далі приблизно на однаковому рівні даний показник виражений у аспірантів, які працюють керівниками (24,0%) та працівниками (23,4%) в державних установах. Отже, можна зробити про те, робота в приватних організаціях, скоріше за все, вимагає більше креативних ідей, сприяє більшому розвитку творчого потенціалу, ніж робота в державних установах.

Стосовно впливу такого чинника, як “виконанням лідерських функцій до вступу в аспірантуру”, то виявлено, що серед аспірантів, які виконували лідерські функції до вступу в аспірантуру, число осіб, які мають високий рівень творчого потенціалу, значно вище, ніж серед осіб, які не виконували лідерських функцій до вступу в аспірантуру, або ж не змогли однозначно відповісти на поставлене питання (32,3% проти 20,0% та 14,3%). Таким чином, виконання лідерських якостей на попередніх етапах навчання та розвитку молодих людей сприяє більш активному розвитку у них творчого потенціалу.

Окрім того, встановлено статистично значуще тенденцію ($p < 0,1$) між рівнем розвитку творчого потенціалу аспірантів та такими чинниками: “тип факультету”; “форма навчання”, “поєднання навчання з аспірантурою з роботою”. Це знайшло відображення в тому, що аспіранти технічних факультетів, очної форми навчання та ті, що регулярно поєднують навчання в аспірантурі з роботою, мають більш високий рівень розвитку творчого потенціалу, ніж аспіранти гуманітарних факультетів, заочної форми навчання та аспіранти, які поєднують навчання в аспірантурі часу від часу, або не поєднують взагалі.

Так, серед аспірантів *технічних факультетів* число осіб, які мають високий рівень творчого потенціалу складає 31,5%, в той час, як серед аспірантів гуманітарних факультетів число таких студентів складає лише 9,1%. Скоріше всього, це можна пояснити специфікою змісту навчання на даних факультетах, зокрема, тим, що зміст навчання на технічних факультетах включає багато дисциплін математичного циклу, що сприяє аналітичності мислення. Окрім того, це може бути зв'язано також з тим, що серед аспірантів технічних факультетів є багато фахівців з інформаційних технологій, які суміщають навчання в аспірантурі з роботою в сучасних бізнес-структурах, зокрема, які мають міжнародний статус, що сприяє їх включенню в реальні творчі, інноваційні процеси по розробці нових інформаційних технологій та для їх використання в процесі створення нових інноваційних продуктів та послуг.

Дослідження також показало, що число осіб серед аспірантів *очної форми навчання*, які мають високий рівень розвитку творчого потенціалу складає 28,2% , в той час, як серед аспірантів заочної форми число таких осіб практично вдвічі менше (14,3%). Очевидно, навчаючись на очній формі навчання, аспіранти мають більше вільного часу для продукування творчих ідей.

Також зафіксовано, що високий рівень творчого потенціалу спостерігається у більшій кількості осіб, які регулярно поєднують *навчання в аспірантурі з роботою*, ніж у тих, хто поєднують навчання в аспірантурі часу від часу, або не поєднують взагалі (35,4% проти 20,0% та 16,7% відповідно). Цей факт, напевно, можна пояснити тим, що включення людини у виконання професійної діяльності обумовлює необхідність більшого вияву творчого потенціалу і сприяє більш активному його розвитку.

Разом з тим, оскільки виявлені закономірності, які стосуються впливу останніх трьох чинників (“тип факультету”; “форма навчання”, “поєднання навчання з аспірантурою з роботою”) встановлені лише на матеріалі даної вибірки, вони потребують, на наш погляд, перевірки на інших вибірках аспірантів, тобто, *потребують більш поглибленого вивчення даної проблеми.*

3. Взаємозв'язок між рівнем розвитку творчого потенціалу у майбутніх науково-педагогічних працівників та соціально-демографічними характеристиками аспірантів

У процесі дослідження виявлено статично значущий зв'язок між рівнем розвитку творчого потенціалу у аспірантів та такими соціально-демографічними чинниками: “*статтю аспірантів*” ($p < 0,05$) та “*місцем народження аспірантів*” ($p < 0,05$) (табл. 3).

Взаємозв'язок між рівнем розвитку творчого потенціалу у майбутніх науково-педагогічних працівників та соціально-демографічними характеристиками аспірантів (у % від загальної кількості опитаних)

Соціально-демографічні характеристики		Рівень розвитку творчого потенціалу		
		Низький	Середній	Високий
Стать	Чоловіки	25,0*	40,9*	34,1*
	Жінки	42,9*	35,7*	21,4*
Сімейний стан	Неодружені	32,1	34,0	34,0
	Одружені	36,4	45,5	18,2
Місце народження	Село	30,0*	40,0*	30,0*
	Місто (районного або обласного рівня)	24,4*	39,0*	36,6*
	Столиця	44,1*	38,2*	17,6*

*- $p < 0,05$

Щодо впливу такого чинника, як “*стать аспірантів*”, то констатовано, що серед чоловіків більше осіб із високим рівнем творчого потенціалу, ніж серед жінок (34,1% проти 21,4%). Скоріше всього, це можна пояснити певними гендерними стереотипами, які мають місце у вихованні юнаків та дівчат на попередніх етапах навчання, і що дещо негативно позначається на рівні розвитку творчого потенціалу жінок.

Стосовно впливу чинника “*місце народження аспірантів*”, то показано, що серед аспірантів, які народились в місті та в селі, число осіб, які мають високий рівень творчого потенціалу, є більшим, ніж серед тих, які народились в столиці (відповідно 36,6% та 30,0% проти 17,6%). Цей дещо несподіваний, на перший погляд, результат, можна, як нам здається, пояснити тим, що молоді люди, які приїхали в столицю, змушені для ефективної адаптації до навчання в столичних вузах та в столиці в цілому проявляти більше творчих ідей щодо різних напрямків своєї життєдіяльності, ніж ті, хто народився безпосередньо в столиці.

Також виявлено статистично значуще тенденцію ($p < 0,1$) між рівнем розвитку творчого потенціалу аспірантів та такими чинником, як “*сімейний стан студентів*”. Це проявилось в тому, що більш високий рівень творчого потенціалу проявляється в неодружених студентів, ніж у одружених (34,0% проти 18,2%). Цей факт, скоріше всього, можна пояснити тим, що неодружені аспіранти мають менше сімейних та побутових обов'язків, і, відповідно, більше часу для свого розвитку та самовдосконалення, а, відповідно, і творчого розвитку.

Отже, в цілому в дослідженні виявлено ряд проблем у рівні розвитку творчого потенціалу аспірантів, що скоріше всього, негативно позначається на здійсненні ними лідерських функцій.

Висновки.

1. Дослідження виявило *недостатній рівень розвитку творчого потенціалу у аспірантів* (як складової лідерського потенціалу аспірантів): Високий рівень розвитку творчого потенціалу виявлено лише у трохи більше, ніж однієї четвертої опитаних.

2. Виявлено статично значущий зв'язок між рівнем розвитку творчого потенціалу у аспірантів та такими організаційно-професійними чинниками: а) “*посадою, яку*

обіймають аспіранти в організації” (більш високий рівень розвитку творчого потенціалу виявлено у аспірантів, які працюють керівниками в приватних установах, порівняно із аспірантами, які працюють керівниками та працівниками в державних установах); б) “виконанням аспірантами лідерських функцій до вступу в аспірантуру” (більш високий рівень розвитку творчого потенціалу виявлено у аспірантів, які виконували лідерські функції до вступу в аспірантуру, порівняно із аспірантами, які не виконували лідерських функцій до вступу в аспірантуру, або ж не змогли однозначно відповісти на поставлене питання).

3. Констатовано статично значущий зв'язок між рівнем розвитку творчого потенціалу у аспірантів та такими соціально-демографічними чинниками: а) “статтю аспірантів” (серед чоловіків більше осіб із високим рівнем творчого потенціалу, ніж серед жінок); б) “місцем народження аспірантів” (серед аспірантів, які народились в місті та в селі, число осіб, які мають високий рівень творчого потенціалу, є більшим, ніж серед тих, які народились в столиці).

4. Отримані дані свідчать, на нашу думку, про необхідність спеціальної підготовки аспірантів щодо підвищення рівня розвитку творчого потенціалу, з урахуванням встановлених закономірностей.

Список літератури: 1. Анцибор А.І. Соціально-психологічні характеристики особистості сільського вчителя як лідера громадської думки : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05/ АПН України; Інститут соціальної та політичної психології / А.І. Анцибор. – К., 2007. – 18 с. 2. Балабанова Е.С. Властные отношения в системе управления человеческими ресурсами в организации / Е.С. Балабанова // Модернизация экономики и глобализация : в 3-х кн. – М. : ГУ-ВШЭ, 2009. – Кн. 2. – с. 98–105. 3. Басіна А.В. Типи лідерів // Басіна А.В. Освітній менеджмент : навч. посіб. / за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К. : Шкільний світ, 2007. – с. 163–166. 4. Басіна А.В. Характеристика основних стилів керівництва // Басіна А.В. Освітній менеджмент : навч. посіб. / за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К. : Шкільний світ, 2007. – с. 170–176. 5. Болотська О.А. Соціально-педагогічні умови гендерного виховання жінок-лідерів у діяльності громадських організацій та рухів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка / О.А. Болотська. – Луганськ, 2008. – 23 с. 6. Бююль А. SPSS: искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей / А. Бююль, П. Цефель ; пер. с нем. – СПб. : ДиаСофтЮП, 2002. – 608 с. 7. Гапенко М.В. Лидерство как фактор формирования управленческой культуры : дисс. ... канд. социол. наук: 22.00.08 / М.В. Гапенко. – Волгоград, 2007. – 156 с. 8. Зигерт В. Руководитель без конфликтов / [сокр. пер. с нем.] / В. Зигерт, Л. Ланг. – М.: Экономика, 1990. – 335 с. 9. Данилова Н.И. Лидерство как социальная технология развития организационной культуры : автореф. дисс. ... канд. социол. наук: 22.00.08 / Н.И. Данилова. – СПб., 2009 – 21 с. 10. Карамушка Л.М. Психологія управління : навч. посіб. / Л.М. Карамушка. – К. : Міленіум, 2003. – 344 с. 11. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. / Л.М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. – 466 с. 12. Карамушка Л.М. Роль навчання в аспірантурі для економічної соціалізації аспірантів / Л.М. Карамушка // Актуальні проблеми психології. – Том 1 : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : А.С.К., 2010. – Ч. 25. – с. 110–117. 13. Карамушка Л.М. Особливості розвитку психологічної готовності аспірантів технічних університетів до роботи в команді / Л.М. Карамушка, П.П. Блешмудт, О.А. Філь, І.Г. Васильєва // Теорія і практика управління соціальними системами: Філософія, Психологія, Педагогіка, Соціологія. – 2010. – № 3. – с. 74–83.

14. *Карамушка Л.М.* Соціально-демографічні чинники оцінки ролі навчання в аспірантурі для економічної соціалізації аспірантів / Л.М. Карамушка // *Актуальні проблеми психології*. – Том 1 : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : А.С.К., 2011. – Вип. 29. – с. 62–67.
15. *Карамушка Л.М.* Дизайн дослідження та діагностичний інструментарій для вивчення психологічних особливостей організаційного розвитку / Л.М. Карамушка // *Актуальні проблеми психології*. – Т. 1 : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : Наук. світ, 2009. – Ч. 24. – с. 196–208.
16. *Кетс де Врис М.* Мистика лидерства. Развитие эмоционального интеллекта / М. Кетс де Врис ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 311 с.
17. *Кобера А.В.* Організаційно-психологічні детермінанти лидерства в органах внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 19.00.6 / Київський Національний університет внутрішніх справ / А.В. Кобера. – К., 2008. – 20 с.
18. *Куриця А.І.* Лідер та лидерство в організації / А.І. Куриця // *Актуальні проблеми психології*. – Том 1: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : А.С.К., 2009. – Ч. 24. – с. 62–66.
19. *Ломачинська І.М.* Постать лідера в християнській традиції : автореф. дис. ... д-ра філософ. наук: 09.00.11/ Київський національний університет імені Тараса Шевченка / І.М. Ломачинська. – К., 2009. – 39 с.
20. *Мараховська Н.В.* Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу : автореф. дис. ... канд. педагог. наук: 13.00.04/ Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди / Н.В. Мараховська. – Харків, 2009. – с. 22.
21. *Менегетти А.* Психологія лідера / А. Менегетти. – М. : Онтопсихологія, 2008. – 208 с.
22. *Мітлош А.В.* Психологічний аналіз лідерської обдарованості членів молодіжних громадських об'єднань : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01/ Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2007. – 24 с.
23. *Миськів І.С.* Розвиток шкільного лидерства у Великій Британії : автореф. дис. ... канд. педагог. наук: 13.00.01 / Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка / І.С. Миськів. – Дрогобич, 2009. – 23 с.
24. *Технологія підготовки персоналу освітніх організацій до роботи в умовах соціально-економічних змін : навч. посіб. / [Л.М. Карамушка, Н.І. Клокар, О.А. Філь та ін.] ; за ред. Л.М. Карамушки. – К. : Наук. світ, 2008. – 100 с.*
25. *Хмельник Д.В.* Формирование компетенций лидера у будущих управленцев / Д.В. Хмельник // *Высшее образование России*. – 2009. – № 4. – с. 122–125.
26. *Яланська С.П.* Розвиток творчого потенціалу та лідерських якостей майбутнього вчителя біології / С.П. Яланська // *Актуальні проблеми психології*. – Том 1: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : А.С.К., 2011. – Вип. 25. – с. 191–198.

Bibliography (transliterated): 1. Ancibor A.I. Social'no-psihologichni harakteristiki osobistosti sil's'kogo vchitelja jak lidera gromads'koї dumki : avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.05/ APN Ukraїni; Institut social'noї ta politichnoї psihologii / A.I. Ancibor. – K., 2007. – 18 s.

2. Balabanova E.S. Vlastnye otnoshenija v sisteme upravlenija chelovecheskimi resur-sami v organizacii / E.S. Balabanova // *Modernizacija jekonomiki i globalizacija* : v 3-h kn. – M. : GU-VShJe, 2009. – Kn. 2. – s. 98–105.

3. Basina A.V. Tipi lideriv // Basina A.V. *Osvitnij menedzhment* : navch. posib. / za red. L. Danilenko, L. Karamushki. – K. : Shkil'nij svit, 2007. – s. 163–166.

4. Basina A.V. Harakteristika osnovnih stiliv kerivnictva // Basina A.V. *Osvitnij menedzhment* : navch. posib. / za red. L. Danilenko, L. Karamushki. – K. : Shkil'nij svit, 2007. – s. 170–176.

5. Bolots'ka O.A. Social'no-pedagogichni umovi gendernogo vihovannja zhinok-lideriv u dijalnosti gromads'kih organizacij ta ruhiv : avtoref.

dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.05 / Lugans'kij nacional'nij pedagogichnij universitet imeni Tarasa Shevchenka / O.A. Bolots'ka. – Lugans'k, 2008. – 23 s. 6. Bjujul' A. SPSS: iskusstvo obrabotki informacii. Analiz sta-tisticheskikh dannyh i vosstanovlenie skrytyh zakonornostej / A. Bjujul', P. Cefel' ; per. s nem. – SPb. : DiaSoftJuP, 2002. – 608 s. 7. Gapenko M.V. Liderstvo kak faktor formirovanija upravlencheskoj kul'tury : diss. ... kand. sociol. nauk: 22.00.08 / M.V. Gapenko. – Volgograd, 2007. – 156 c. 8. Zigert V. Rukovoditel' bez konfliktov / [cokr. per. s nem.] / V. Zigert, L. Lang. – M. : Jekonomika, 1990. – 335 s. 9. Danilova N.I. Liderstvo kak social'naja tehnologija razvitija organizacionnoj kul'tury : avtoref. diss. ... kand. sociol. nauk: 22.00.08 / N.I. Danilova. – SPb., 2009 – 21 c. 10. Karamushka L.M. Psihologija upravlinnja : navch. posib. / L.M. Karamushka. – K. : Milenium, 2003. – 344 s. 11. Karamushka L.M. Psihologija osvith'ogo menedzhmentu : navch. posib. / L.M. Karamushka. – K. : Libid', 2004. – 466 s. 12. Karamushka L.M. Rol' navchannja v aspiranturi dlja ekonomichnoï socializacii aspirantiv / L.M. Karamushka // Aktual'ni problemi psihologii. – Tom 1 : Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija. Social'na psihologija / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K. : A.S.K., 2010. – Ch. 25. – s. 110–117. 13. Karamushka L.M. Osoblivosti rozvitku psihologichnoï gotovnosti aspirantiv tehnicnih universitetiv do roboti v komandi / L.M. Karamushka, P.P. Bleshmudt, O.A. Fil', I.G. Vasil'eva // Teorija i praktika upravlinnja social'nimi sistemami: Filosofija, Psihologija, Pedagogika, Sociologija. – 2010. – № 3. – s. 74–83. 14. Karamushka L.M. Social'no-demografichni chinniki ocinki roli navchannja v aspiranturi dlja ekonomichnoï socializacii aspirantiv / L.M. Karamushka // Aktual'ni problemi psihologii. – Tom 1 : Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija. Social'na psihologija / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K. : A.S.K., 2011. – Vip. 29. – s. 62–67. 15. Karamushka L.M. Dizajn doslidzhennja ta diagnostichnij instrumentarij dlja vivchennja psihologichnih osoblivostej organizacijnogo rozvitku / L.M. Karamushka // Aktual'ni problemi psihologii. – T. 1 : Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija. Social'na psihologija : zb. nauk. prac' Institutu psihologii im. G.S. Kostjuka APN Ukraïni / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K. : Nauk. svit, 2009. – Ch. 24. – s. 196–208. 16. Kets de Vris M. Mistika liderstva. Razvitie jemocional'nogo intellekta / M. Kets de Vris ; per. s angl. – M. : Al'pina Biznes Buks, 2007. – 311 s. 17. Kobera A.V. Organizacijno-psihologichni determinanti liderstva v organah vnutrishnih sprav Ukraïni : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 19.00.6 / Kiïvs'kij Nacional'nij universitet vnutrishnih sprav / A.V. Kobera. – K., 2008. – 20 s. 18. Kuricja A.I. Lider ta liderstvo v organizacii / A.I. Kuricja // Aktual'ni problemi psihologii. – Tom 1: Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija. Social'na psihologija / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K. : A.S.K., 2009. – Ch. 24. – s. 62–66. 19. Lomachins'ka I.M. Postat' lidera v hristijans'kij tradicii : avtoref. dis. ... d-ra filosof. nauk: 09.00.11/ Kiïvs'kij nacional'nij universitet imeni Tarasa Shevchenka / I.M. Lomachins'ka. – K., 2009. – 39 s. 20. Marahovs'ka N.V. Pedagogichni umovi formuvannja leaders'kih jakostej majbutnih uchiteliv u procesi navchannja disciplin gumanitarnogo ciklu : avtoref. dis. ... kand. pedagog. nauk: 13.00.04/ Harkivs'kij nacional'nij pedagogichnij universitet imeni G.S. Skovorodi / N.V. Marahovs'ka. – Harkiv, 2009. – 22 s. 21. Menegetti A. Psihologija lidera / A. Menegetti. – M. : Ontopsihologija, 2008. – 208 s. 22. Mitlosh A.V. psihologichnij analiz leaders'koï obdarovanosti chleniv molodizhnih gromads'kih ob'ednan' : avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.01/ Institut psihologii im. G.S. Kostjuka APN Ukraïni. – K., 2007. – 24 s. 23. Mis'kiv I.S. Rozvitok shkil'nogo liderstva u Velikij Britanii : avtoref. dis. ... kand. pedagog. nauk: 13.00.01 / Drogobic'kij derzhavnij pedagogichnij universitet imeni Ivana Franka / I.S. Mis'kiv. – Drogobich, 2009. – 23 s. 24. Tehnologija pidgotovki personalu osvithnih organizacij do roboti v umovah social'no-ekonomichnih zmin : navch. posib. / [L.M. Karamushka, N.I. Klokar, O.A. Fil' ta in.] ; za red. L.M. Karamushki. – K. : Nauk. svit, 2008. – 100 s. 25. Hmel'nik D.V.

Formirovanie kompetencij lidera u buduwich upravlencev / D.V. Hmel'nik // Vysshee obrazovanie Rossii. – 2009. – № 4. –s. 122–125. 26. Jalans'ka S.P. Rozvitok tvorchogo potencialu ta liderev'kih jakostej majbutn'ogo vchitelja biologii / S.P. Jalans'ka // Aktual'ni problemi psihologii. – Tom 1: Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija. Social'na psihologija / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K. : A.S.K., 2011. – Vip. 25. – s. 191–198.

УДК 316.6

Т.Г. Фелькель

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА КАК ВАЖНОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ АСПИРАНТОВ

В статье на основании эмпирического исследования показан недостаточный уровень развития творческого потенциала аспирантов (как составляющей лидерских качеств аспирантов). Выявлена статистически значимая связь между уровнем развития творческого потенциала у аспирантов и факторами микроуровня (организационно-профессиональными и социально-демографическими характеристиками аспирантов) и мезоуровня (уровнем развития организационного развития, творческого потенциала организации, где учатся (работают) аспиранты).

Ключевые слова: аспиранты; лидерские качества; творческий потенциал; факторы микроуровня; факторы мезоуровня.

UDC 316.6

T. Felkel

FEATURES BUILD THE CAPACITY OF AN IMPORTANT PART OF LEADERSHIP AS A GRADUATE STUDENT

On the basis of an empirical research the author show the underdevelopment of creativity (as a component of leadership) in PhD students. The levels of PhD students' creativity were found to statistically significantly correlate with micro-level factors (PhD students' organizational-professional and socio-demographic characteristics) and mezzo-level factors (levels of organizational development and creative potentials of the educational institutions the respondents study at).

Keywords: PhD students, leadership, creative potential, micro-level factors, mezzo-level factors.

Стаття надійшла до редакційної колегії 22.10.12

